

Jacqueline de Romilly: Δυο Πρωινά στους Δελφούς

ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Εικονοθήκη / Φιλοσοφία

<https://epopteia.gr/119/jacqueline-de-romilly/>

Από το Φλόουτο στην Απολλώνια λύρα, μτφρ. Μπάμπη Αθανασίου και Κατερίνα Μηλιαρέση, έκδ. Graal/Το Άστυ Αθήνα 2005. Το άλμπουμ με τις φωτογραφίες βρίσκεται στο τέλος του κειμένου.

Είχα έλθει στους Δελφούς με κάποιους φίλους από την Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή της Αθήνας, που είχε παίξει σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια για την αποκάλυψη των Δελφών. Πράγματι εδώ πρέπει να φανταστούμε ένα από τα μεγάλα αρχαιολογικά βήματα της ιστορίας. Οι Δελφοί στη σύγχρονη εποχή, ήταν κυριολεκτικά εξαφανισμένοι! Χρησιμοποιώ τη λέξη με όλη τη σημασία της: το χώμα είχε σκεπάσει ό,τι είχε απομείνει από το περιώνυμο ιερό του Απόλλωνα και το μαντείο του· όλα είχαν εξαφανιστεί και η πόλη και οι ναοί και οι κίονες και τα αγάλματα.

Το χώμα είχε καλύψει τα πάντα και κανείς δεν ήξερε, ούτε κατά προσέγγιση, πού βρίσκονταν οι περίφημοι Δελφοί. Όσα βλέπουμε σήμερα βρέθηκαν μόλις πριν από έναν αιώνα. Με πεισματική εργασία η περιοχή καθαρίστηκε από όλες τις επιχωματώσεις, και τα ευρήματα ταξινομήθηκαν, αποκαταστάθηκαν -όσα βέβαια ήταν δυνατόν να αποκατασταθούν- και τοποθετήθηκαν με πολλή προσοχή σε ένα μουσείο, σε μια εποχή που δεν ήταν εφικτό να γίνουν περισσότερα. Η ανακάλυψη της αρχαίας τοποθεσίας επανέφερε τους επισκέπτες. Ο τόπος ξαναβρήκε τη ζωντάνια του και ξανακούγονταν, όπως άλλοτε, ομιλίες σε κάθε γλώσσα στα πόδια των Φαιδριάδων.

Η Γαλλική Σχολή της Αθήνας που διενεργούσε τις ανασκαφές, διέθετε ένα μικρό κατάλυμα εκεί πλάι και έτσι μπόρεσα να μείνω για μια νύχτα, σε ένα δωμάτιο, από όπου ήταν εύκολο να έχω άμεση πρόσβαση στον ιερό χώρο, κάθε στιγμή. Πράγμα που φυσικά εκμεταλλεύτηκα πολύ νωρίς το πρωί· δεν θα ξεχάσω ποτέ αυτή την

ανάμνηση. Είχα καθηλωθεί στην πόρτα που μόλις διάβηκα δειλά και έκθαμβη. Βρισκόμουν εδώ, στο κατώφλι αυτού του απαγορευμένου για όλους χώρου, στο κατώφλι ενός χρόνου που δεν άνηκε πια ούτε στο παρελθόν ούτε στο παρόν. Ήξερα ότι ο τόπος αυτός υπήρξε κέντρο λαμπρών εορτασμών, μεγάλων συγκινήσεων και μιας μεγαλόπρεπης ομορφιάς που συγκινούσε τους πάντες. Επιπλέον υπήρχαν τα πλήθη του παρελθόντος. Και τώρα, μετά το διάβα τόσων αιώνων, υπάρχουν τα πλήθη των επισκεπτών που περιφέρονται ανάμεσα στα αναστυλωμένα ερείπια, φλυαρούν στις διαφορετικές γλώσσες τους, βγάζουν φωτογραφίες, σταματούν για να καδράρουν μια εικόνα, και έπειτα τρέχουν βιαστικά για να συναντήσουν την ομάδα τους.

Αλλά εγώ εκείνο το πρωί ήμουν μόνη μέσα στην ησυχία. Η βοή των μεγάλων αιώνων είχε παρέλθει για πάντα, η οχλαγωγία των σύγχρονων επισκεπτών δεν θα άρχιζε τόσο νωρίς.

Συνειδητοποίησα το προνόμιο αυτό που με απομόνωσε πάλι εκτός χρόνου. Συνειδητοποιούσα επίσης πόσο θαυμάσιο ήταν να αντικρίζω στους πρόποδες του βουνού, τα επιβλητικά εκείνα ερείπια, που τόσον καιρό βρίσκονταν θαμμένα κάτω από τη γη, σαν νεκρά. Ναι, είχαν προβάλει ξανά, αλλά σαν ανάμνηση, σαν μαρτυρία που έρχεται από πολύ μακριά, ίσως κάπως σαν ένα όνειρο. Η σιωπή ήταν απόλυτη στους ιερούς αυτούς τόπους· και ήταν κατά κάποιον τρόπο, η σιωπή εκείνου που δεν υπάρχει πλέον, ενωμένη στη μνήμη με ό,τι υπήρξε. Παρ' όλα αυτά εγώ βρισκόμουν εκεί, απολύτως αληθινή. Ανέπνεα τον δροσερό πρωινό αέρα· άκουγα, στην ίδια αυτή σιωπή, ένα δύο πουλιά το ίδιο ελεύθερα σαν εμένα, στο ιερό αυτό, όπου τα πάντα σιγούσαν. Δεν είμαι σε θέση να πω αν η συγκίνηση που αισθανόμουν οφειλόταν στο ότι ξανάβρισκα το παρελθόν ή επειδή ξανάβρισκα ότι αυτό έχει περάσει ανεπιστρεπτί.

Έκανα μερικά βήματα μόνη, βαδίζοντας όσο πιο αθόρυβα μπορούσα, σαν να βρισκόμουν πράγματι στον οίκο ενός θεού. Κάθισα λίγο ψηλότερα στις κερκίδες του σταδίου. Ήταν και αυτό έρημο και σιωπηλό. Ήταν το αλλοτινό στάδιο; Ήξερα ότι το στάδιο που βρέθηκε ήταν κάπως μεταγενέστερο, ότι είχε ανοικοδομηθεί από τον Ηρώδη τον Αττικό και κατόπιν εξαφανίστηκε, για να ξεπροβάλλει αργότερα και να με δεχτεί στη σιωπή εκείνου του πρωινού. Ήταν ένα στάδιο, όπου δεν θα εμφανιζόταν πια κανένας αθλητής. Και, όμως, η παρουσία του με κατέκλυζε: στο ίδιο αυτό περιβάλλον που βρισκόμουν, κάτι έκανε να αναβιώνουν όλα όσα μου είχαν πει τα κείμενα και είχα εν μέρει λησμονήσει. Είχα ξαφνικά την αίσθηση ότι κάποια παρουσία παρέμενε στις πέτρες, στα δέντρα και κάτω στο νερό της Κασταλίας πηγής -που τόσο συχνά αναφέρεται στα κείμενα- ώστε νόμιζα πως άκουγα το δροσερό του κελάρυσμα μέσα από τη φωνή των ποιητών. Αναμφίβολα αυτό το παρελθόν έχει διατηρηθεί, επειδή το είχαν περιγράψει και υμνήσει τα λογοτεχνικά έργα ή τα γλυπτά. Αλλά η επαφή με τον τόπο το αναβίωνε και το κρατούσε δέσμιο.

Βέβαια έφτασα εδώ γαλουχημένη με τα ελληνικά κείμενα και αρχαίες παραδόσεις· είμαι σίγουρη όμως, ότι ο οποιοσδήποτε επισκέπτης, αν τύχαινε να βρεθεί εδώ στην ησυχία του πρωινού, μπροστά σε αυτά τα ιερά ερείπια του παρελθόντος, θα ένιωθε την ίδια βεβαιότητα με εμένα, για την επίδραση αυτού του μαγευτικά έρημου τόπου, όπου είχαν συσσωρευτεί τόση ευλάβεια και τόσα πάθη. Με υποδέχθηκε η μεταξύ των δύο κόσμων σιωπή, αλλά ασφαλώς με υποδέχτηκε και ο Απόλλων.

Σήμερα μπορώ να κλείσω τα μάτια και να απολαύσω πάλι την στιγμή εκείνη, σε όλη της την πληρότητα. Τελικά δεν ξυπνά κανείς κάθε μέρα στον τόπο ενός θεού! Και αυτό τον σημαδεύει για πολύ καιρό.

[...]

Διότι ποτέ δεν σκέφτηκα να αφηγηθώ εδώ την ιστορία των Δελφών: υπάρχει άλλωστε εκτενώς· θέλησα να ξαναπιάσω με ακρίβεια τη μαγεία του χώρου, έτσι όπως μπορεί να την αισθανθεί κανείς,

από τα πρώτα κιάλας βήματα στην ιερή τούτη γη. Και ήταν για μένα μια ευκαιρία να θυμηθώ ένα δεύτερο πρωινό στους Δελφούς, εξίσου αλησμόνητο με το πρώτο, αν και πολύ διαφορετικό: εδώ η μαγεία του χώρου κυριαρχεί απόλυτα σε κάθε τι.

Εκείνη τη φορά δεν διανυκτέρευσα στο κατάλυμα των ανασκαφών. Έμεινα απλά με τον σύζυγο μου στο ξενοδοχείο που δεσπόζει στη μεγάλη, βαθιά κοιλάδα με τις ελιές. Όταν ξύπνησα το πρωί -πολύ νωρίς μάλιστα- διέκρινα το φως ανάμεσα από τις γρίλιες: υποκύπτοντας σε έναν ξαφνικό πειρασμό, ντύθηκα γρήγορα και χωρίς τον παραμικρό θόρυβο, γλίστρησα έξω από το δωμάτιο, και αυτή τη φορά μόνη. Ένιωθα την ανάγκη, αμέσως και πριν ξυπνήσουν οι άλλοι, να αισθανθώ ξανά γύρω μου την παρουσία των Δελφών. Οι Δελφοί ήταν εκεί, σιωπηλοί, λουσμένοι στο φως. Βρήκα ένα μικρό μονοπάτι που κατέβαινε στην κοιλάδα και σερνόταν ανάμεσα στις ελιές. Περπάτησα ανάμεσα από τους κορμούς, κάτω από τα φυλλάματα, όπου ήδη παιχνιδιζε το φως, στην ησυχία μιας εξοχής που μόλις ξύπνησε. Στον δρόμο, πιο πάνω, πίσω από τους λευκούς κίονες του κυκλικού ναού, το μόνο που έβλεπα ήταν μερικά γκρίζα γαϊδουράκια, τόσο συνηθισμένα στην Ελλάδα, που μοιάζουν να ζουν πάντοτε στον οικείο ρυθμό των αγροτικών εργασιών. Πήγαιναν πέρα, προς την Αράχοβα, για να καλλιεργήσουν κάποια χωραφάκια ή να μεταφέρουν φορτία και τα συνόδευαν άντρες με αργό βήμα που μόλις ακουγόταν. Η εξοχή ξυπνούσε στον δροσερό αέρα της αυγής, με την πιο οικεία όψη της· θα νόμιζε κανείς ότι βρίσκεται στην εποχή του Ησιόδου ή σε κάποιο απομονωμένο νησί, μέσα στη γαλήνη του πρωινού.

Ξεχνούσα ότι βρισκόμουν στους Δελφούς; Νόμιζα ότι βρισκόμουν σε ένα «μικρό χωριό επάνω στο βουνό»; Ε, λοιπόν όχι! Ασφαλώς η παρουσία του ναού, των θεών, των αγαλμάτων και των λογοτεχνικών αναμνήσεων ήταν εκεί, κάπου ολόγυρα μου ή μέσα μου. Δεν χρειαζόταν να σκεφτώ: οι αναμνήσεις με τύλιγαν σαν μεγάλο προστατευτικό κουκούλι και ήξερα με βεβαιότητα ότι πατούσα σε μια εξαιρετική γη· η μνήμη την καθιστούσε ιερή για μένα, όπως ακριβώς υπήρξε άλλοτε, χάρη στον Απόλλωνα. Δεν χρειαζόταν να σκεφτώ: όλα αυτά αιωρούνταν στις παρυφές των

αισθήσεών μου, προσθέτοντας ένα είδος ευχαριστήριας ευλάβειας στη μαγεία τούτης της στιγμής.

Δεν σήκωνα καν το βλέμμα προς την Ιερά Οδό και τα διάφορα σκόρπια μνημεία. Εγώ έβλεπα άφθονα απαλά και δροσερά λουλούδια γύρω από το μονοπάτι μου. Ποτέ δεν είδα τόσα αγριολούλουδα, μέσα στο καταπράσινο, τρυφερό χορτάρι, το χορτάρι του πρωινού, το χορτάρι της άνοιξης. Δεν ξέρω τι λουλούδια ήταν· είχαν όλα τα χρώματα: αναγνώρισα αόριστα, τα μικρά άγρια σπαθόχορτα, τα μοσχομπίζελα, τις μαργαρίτες, και άλλα κίτρινα λουλούδια που δεν γνώριζα το όνομά τους, μια απίστευτη αφθονία, ένα λουλουδισμένο χαλί, στην τρελή έξαρση της ανανέωσης της φύσης. Υπήρχε πολύ κίτρινο, ελάχιστο κόκκινο -μόνο για να μου θυμίσει τις ανεμώνες που θα συναντούσα αργότερα, σαν ένα φλογισμένο χαλί που προσφέρεται απλόχερα στις πρώτες ακτίνες του ήλιου. Και προχωρούσα, μόλις τολμώντας να το πιστέψω, μέσα από γαλήνιους ελαιώνες, μέσα σε αυτό το απαλό, ανθισμένο χαλί, σαν σε μια εικόνα του παράδεισου. Δεν βρισκόμουν πια ακριβώς στους Δελφούς. Βρισκόμουν στην θαυμαστή άνοιξη της Ελλάδος. Βρισκόμουν σε έναν τόπο εξωπραγματικό, σαν σε όνειρο. Βρισκόμουν καταμεσής στη φύση, καταμεσής στην ομορφιά.

Και όμως βρισκόμουν στους Δελφούς: μπορούσα να σηκώσω τα μάτια και να θαυμάσω το βουνό που υψωνόταν μπροστά μου. Ένιωθα μέσα μου σαν ηχώ τα ονόματα αυτά που δεν χρειαζόταν να προφέρω: οι Φαιδριάδες, η Κασταλία, η θόλος της Μαρμαριάς. Όλα ήταν εκεί, παρόντα, ανάμικτα. Σταματούσα σχεδόν σε κάθε ελιά, παρατηρώντας το φύλλωμα, όπου τώρα παιχνιδιζε εντονότερο το φως: ήξερα όμως ότι ήταν οι ελιές της Ελλάδος, σε μια πεδιάδα ιερή, για την οποία δόθηκαν μάχες, αφού υπαγόταν στο ιερό. Τις προηγούμενες ημέρες είχα μεθύσει με την ομορφιά της τέχνης, των γλυπτών, των αετωμάτων, ακόμα και των κειμένων -με όλα όσα ήταν έργα των ανθρώπων. Σε αυτά έρχεται να προστεθεί η παρουσία μιας ευλογημένης, ακτινοβόλας φύσης, που εξακολουθεί, ύστερα από αιώνες, να δίνει την αίσθηση, ότι την επισκέπτεται ένας θεός. Και όλα αυτά σε μια σιωπή, που την διακόπτει μόνο το κελάηδισμα των πουλιών.

Τότε άκουσα άορίστα και άλλους θορύβους και κατάλαβα ότι άρχιζε να ξυπνά το χωριό και σύντομα θα εμφανίζονταν οι επισκέπτες. Δεν ήθελα με τίποτα να καταστρέψω τις μοναδικές εκείνες στιγμές. Γύρισα λοιπόν αμέσως πίσω, διασχίζοντας πάλι τον αρκετά μεγάλο ελαιώνα και έφθασα στο ξενοδοχείο, όπου με περίμενε ένα καλό πρόγευμα και στη συνέχεια μια φυσιολογική ημέρα - μια ημέρα εντελώς ανθρώπινη. Θα διατηρούσα μόνο εκείνη την ανάμνηση μέσα μου, σαν ένα δώρο και σαν ένα μυστικό. Τα κρατώ μέσα μου ως και αυτήν εδώ την στιγμή.

Άραγε έγραφα αληθινά, στην προηγούμενη μελέτη, ότι η πνευματική δραστηριότητα της Αθήνας δεν απέκλειε ούτε την πίστη στους θεούς ούτε την αναζήτηση του κάλλους; Χρειάστηκε να ζήσω τα δύο αυτά πρωινά στους Δελφούς, με απόσταση ετών, για να μου υπενθυμίζουν πόσο και το ένα και το άλλο ήταν πάντοτε παρόντα στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στην Αθήνα, αλλά και πόσο ακτινοβολούσαν στους Δελφούς και πόσο γενναιόδωρα προσφέρονται διαρκώς, από την πρώτη έως την τελευταία ματιά.

Η ανάκληση των δύο εκείνων πρωινών θα αποτελούσε τουλάχιστον ένα είδος ευχαριστήριας χειρονομίας· και επί προσθέτως θα μου έδινε την ευκαιρία, να ξαναβρώ τις πολύτιμες στιγμές που οφείλω στην Ελλάδα. [...]

Φωτογραφίες ΕΠΟΠΤΕΙΑ Online, Δελφοί, Οκτώβρης 2011.